

Мирослав Јовановић

предавач на
Универзитету
у Женеви
и редовни
члан Матице
српске

ЕКОНОМСКЕ САНКЦИЈЕ

Лоше ново вино у старим меховима

У глобалној кризи, којој је допринео и рат санкцијама, Украјина и Европа највећи су губитници, а највише профитирају САД и Кина. Криза је одличан изговор политичарима да скрену пажњу народа са правих проблема, повећане неједнакости, загађивања околине, убрзаног задуживања и високе инфлације која обезвређује плате, пензије и штедњу

Ако би се бирала једна реч која обележава 2022, то би могла да буде реч санкција (присилна мера; казна). Економске санкције су сличне опсадама замкова током средњег века. За санкције се сматра да су разумније казнене мере економске политике од топова и ратова. Њихов циљ је да се нанесе штета и примора држава која им је мета да промени своје понашање у политици и економији. Мере уз помоћ којих се спроводе економске санкције укључују ограничење или забрану трговине, улагања и превоза.

Врховна међународна тела која једина имају право да уведу санкције су Савет безбедности Уједињених нација (члан 24 Повеље) и Светска трговинска организација (члан 21). Већина санкција које се односе на дискриминацију или квантитативна ограничења у трговини крше правила СТО, чланове 3, 11 и 13, респективно, и могу се сматрати нелегалним мерама ако је њихова мета држава чланица СТО. Регионалне организације и поједине државе такође уводе своје санкције.

Мерила на основу којих се уводе санкције су често магловита и недоследна. У току су отворени оружани

сукоби (Јемен, Сирија, Етиопија, Ирак), сукоби „ниског интензитета“ (Кина и Индија, Киргизија и Таџикистан, Газа), као и очигледна кршења људских права (Саудијска Арабија, Мјанмар) који се подвлаче испод радара пажње и нема озбиљне међународне ни расправе, а ни акције да се ствари поправе уз помоћ санкција.

Двоструки стандарди и лицемерје су постали матрица у приступу озбиљним проблемима. На пример, Европска унија је 2015. дозволила сарадњу немачких и руских предузећа Дајмлер и Камаз, која производе војну опрему. То је било у доба санкција које су уведене према Русији због догађаја око Крима 2014. Италијански Ивеко је продао Русији око 200 оклопних возила. И десетак других земаља ЕУ је наставило да продаје Русији војну опрему. Уз наведено, Турска окупира једну трећину Кипра, државе чланице ЕУ. Нема санкција. Уместо тога, ЕУ преговара са Турском о пуноправном чланству у ЕУ.

Може понекад да изгледа чудно, али санкције стварају нове подстицаје и могућности. Немачка је после Првог светског рата била под санкцијама и ускраћена јој је била могућност слободног приступа сиром-

винама из иностранства. Немачка се ослонила на домаће природне изворе и сопствене снаге - угљ, со и вештине људи. На тај начин је Немачка довитљиво створила снажну хемијску индустрију која је произвела замене за многе природне сировине. Са тим повезано, створила је и индустрију мерних инструмената и прецизне механике и у томе је остала на врху до данас. Економски „карантин“ је направио од Немачке много опаснију земљу за друге државе. Слично „карантинско искуство“ је у исто време имао и Јапан.

Западне санкције према Русији, почевши од 2014. због Крима, натерале су трому руску економију да се преобрази. Раније је било релативно лако да се извозе нафта, гас и слични примарни производи, а да се увози све остало. Санкције су приморале Русију на економски преображај па се Русија променила од једног од највећих увозника хране на свету у једног од највећих извозника житарица. Русија је од извоза хране зарађивала више него од извоза војне опреме. Наравно, извоз нафте и гаса је и даље био највећи извор прихода из иностранства. Истовремено, Русија је почела да производи многе производе који су се до тада увозили.

Садашње санкције западних земаља према Русији због рата у Украјини су „најжешће“ икада уведене према једној земљи. Међутим, ту постоје „мали“ изузеци (гас и нафта) за чији увоз Запад плаћа Русији милијарду евра сваког дана.

Међународни монетарни систем се мења отприлике сваких 30 година. Бретонвудски систем златног стандарда од 1945. замењен је 1971. доларским стандардом, а исти је престао да постоји 27. фебруара 2022. када су министри Г7 конфисковали легално зарађена руска средства. Запад је конфисковао око 300 милијарди долара руских средстава која су се налазила на рачунима у банкама на Западу. Та средства су

легално зарађена и нису повезана са трговином људима, њиховим органима или дрогом. Таква конфискација није никаква новост у земљама ЕУ, које себе сматрају за државе које поштују закон и неприкосновену приватну имовину. То најбоље знају Кипрани, када им је конфискована трећина штедње са приватних рачуна у банкама 2013. У Немачкој је таква конфискација забрањена ако суд није претходно осудио дотичног појединца. Многе земље се питају ко је следећи на списку за такву отимачину и санкције. Да ли је то Кина са својих 3.200 милијарди долара девизних резерви које су у иностранству?

Нови међународни монетарни систем се ствара у виду неколико конкурентских система који су ван сфере долара. Тражња за долларом ће се смањити, а на тај начин и утицај долара ће опасти. Потпуна контрола Америке и Запада над светским финансијским и трговинским токовима се топи.

Ако се погледају мапа света и на њој обележене државе које су увеле санкције Русији, види се да је ограничен број земаља које у њима учествују. Велика већина држава у којима живи готово 90 одсто светског становништва не учествује у санкцијама, што значи да те државе нити поштују, нити се плаше „диктата“ који долази са Запада. Русија или слободно тргује са тим земљама или се преко њих шверцује то што је Русији потребно. Санкције су увек показале да је све стално добављиво у земљи која је њихова мета, али по вишој цени.

Русија има дугу и богату историју трпљења и издржавања санкција.

Она је непрекидно под њима и под опсадама више од једног века. Русија је велика земља која у многим економским видовима има одлике самодовољности. Такав случај није са ЕУ, што ће се видети када падне први снег и када се повећају потребе за увозом енергије. Ко ће дуже издржати и по којој цени? Како ће државе које су пре две године једна другој крале маске по белосветским аеродромима да деле енергију током кризе и несташице?

Академске студије се слажу у томе, како каже лондонски *Економист*, да „већина економских санкција није успела“. Нити је Немачка одвраћена од рата, нити су Куба, Иран, Северна Кореја, Сирија или Венецуела промениле своје понашање. Санкције изолују људе који желе промену. Таквим људима су потребни контакт, охрабрење, подстицај и савез. Кејнз је о томе писао 1924. Друштву народа.

Шта да ради Србија у оваквој ситуацији? Да ли да подлегне притиску са Запада и увече санкције Русији? *Zugzwang* је немачка реч која се користи у шаху и животним приликама и која значи да ма који потез повучете, ситуација ће се погоршати.

Ако Србија не увече санкције Русији, претња је да ће се из Србије повући инострани улагачи који запошљавају на десетине хиљада људи. Заборавља се да страни улагачи добијају издашне субвенције Владе Србије по сваком запосленом и да највећи део плата тих запослених плаћају порески обвезници Србије. Тако запослени бесплатно раде странцима годинама, па чак и деценијама, а без сигурног запослења. То је, заједно са врло ниским ценама струје и гаса, врло примамљив под-

Велики ефекти малих изузетака:

Иако се сматра да су санкције према Русији због рата у Украјини „најжешће“ икада уведене према једној земљи, од њих су изузети гас и нафта, за чији увоз Запад Русији сваког дана плаћа - милијарду евра

стицај странцима да дођу и остану у Србији.

Ако Србија увече санкције Русији, тада ће да се стави на списак непријатељских држава Русије. Последице су јасне: битно повећање цена гаса и нафте, могуће и 10 пута. Под таквим околностима се иностраним фирмама неће исплатити да послују у Србији, па ће да оду, а фирме и домаћинства у Србији ће да остану запечаћени под високим ценама енергије. Самим тим би поскупело све што се производи у Србији и постало би мање конкурентно приликом извоза. Шта би Србија ван ЕУ добила заузврат од Запада, поготово од ЕУ, када би увела санкције Русији? Британија је увидела да јој ЕУ не пружа даљу корист и основу за напредак, па ју је напустила. Забрињавајуће је да Италија, али и друге земље ЕУ, имају сумње у садашњу ЕУ, јер избор Ђорђе Мелони у Италији осликава бојазан Италијана да им ЕУ представља претњу напретку, поготово због монетарне политике која се води у прилог Немачке. Малој Србији би стигао наставак захтева западних амбасада да им се пружи на увид, чак одобрење, сваки међународни споразум или сусрет Србије, па и они најмањи по значају; наставиће се наоружавање Косова и Метохије; појачаће се притисак да се Србија једнострано одрекне Косова и Метохије, али и да почне укидање Републике Српске, јер Србија тада нема више подршку Русије.

Никакав значајнији мамац тај Запад већ деценију не нуди Србији осим дужничког ропства, а разна помоћ, иако изгледа значајна, није ништа или скоро ништа у поређењу са материјалном и другом никада ненадокнађеном штетом, већом од 100 милијарди евра, нанетом 1999. Приступање ЕУ је на јако дугачком штапу, а ако се то икада и догоди у некој веома далекој и неизвесној будућности, ко зна како ће тада да изгледа ЕУ и да ли ће бити примамљива земљама чланицама да у њој остану.

У текућој глобалној кризи има много губитника и мало добитника. Украјина и Европа су највећи губитници. Земље у развоју које увозе храну, а таквих је много у Африци, губе јер се цена хране повећава, што је подлога за побуне и емиграцију ка ЕУ. Цена енергије повећава трошкове, па производи постају много скупљи и мање конкурентни на тржишту. Преусмеравање пољопривредне производње на биогорива (етанол и биодизел) смањује количину хране за становништво, па храна поскупљује. Долази до велике деиндустријализације Европе. Производња алуминијума у Француској је само један пример. Од таквог европског самоповређивања значајно профитирају Америка и Кина у којима је енергија битно јефтинија у односу на ЕУ: у првој земљи из домаћих извора, а у потоњој из Русије. Свако повећање цене енергије у ЕУ, још ако је повезано и са прекидом у достави, иде у велику корист Американца. Становништво Европе ће све више и више да се пита: какве вајде у свему овоме има за нас? Каквог има смисла настављати са нечим што не мења ништа, а нама доноси штету? Протести у ЕУ су почели и шире се.

Целокупна криза око санкција је одличан изговор политичарима да скрену пажњу народа са правих проблема којима не знају или не желе да се баве. Ти проблеми су опако повећавање неједнакости у свим друштвима; понашање огромних корпорација које се у политици постављају изнад влада; нове технологије које смањују потребу за радницима у производњи; глобално загревање; загађивање околине; задуженост држава; битно повећавање издатака за војску (да ли су Пољска и Француска срећне због турбо-наоружавања Немачке?); убрзање инфлације која обезвређује плате, пензије и штедњу; корупција; имиграција; и генетски модификована храна.

Роберт Скиделски, професор емеритус са Универзитета у Ворику, говори да размена робе, услуга, идеја и људи има умирујуће дејство, а да санкције имају потпуно супротан ефекат.

БЕРТЕКС ТЕКСТИЛ, ДЕСЕТА СТРАНА ФИРМА КОЈА ЈЕ ПОСЛЕДЊИХ ГОДИНА НАПУСТИЛА СРБИЈУ

Бежанија са балканског Титаника

Турска фирма, која је без најаве без посла оставила 108 жена, само је следила примере италијанског Геокса, руског Спилита, турског Симит сараја, корејске Шинвон Јуре, бугарског ланца продавница Хенди... Већина тих фирми дошла је због субвенција, а отишла пре него што је измирила дугове према запосленима

Туски Бертекс текстил, чији је газда преко ноћи купио прње и оставио 108 радница без посла, десета је страна фирма која је у последњих неколико година побегла из Србије. Све је приликом доласка у Крагујевац, Врање, Београд, Сомбор, Ниш и друге градове Влада Србије чистила субвенцијама за отварање нових радних места. Укупна помоћ, рачунајући и бесплатно грађевинско земљиште за подизање погона и бројне друге погодности, мери се десетинама милиона евра. А странци су се, на крају, одужили тако што су без најаве позаварали погоне чим је њихов профит, који су годинама пре тога износили из земље, почео да се топи, остављајући без егзистенције хиљаде радника и њихове породице. Цена транзиције на српски начин.

Бертекс је само следио пример италијанског Геокса, који је лане напустио Врање и без посла оставио око 1.300 радника. Претходно га је држава чистила са 11,25 милиона евра или 9.000 евра по раднику и обезбедила му бесплатно плац за градњу погона. Пре њих, у мају 2019. из Врања и Сомбора побегао је и руски Спилит који је на цедилу оставио око 550 трудбеника, за чије је запошљавање, дакако, од државе добио субвенције. Београд је, на истоветан начин, напустио турски ланац пекара Симит сарај (120 радника), из Ниша је побегла Шинвон Јура (188 радника), а пре њих Србију је напустио бугарски ланац Хенди (900 радника)...

Бертекс текстил је, дакле, само последња у низу страних компанија које су добро уновчиле привилегије и потом напустиле Србију, иако је од 2018. до ове године повећао приходе са 357 на 538 милиона динара. И ниједну од последње четири године није завршио у минусу. Није ни могао, јер му је Влада Србије у прве две године, поред субвенција од неколико милиона евра за 300 новоотворених радних места, плаћала порезе и доприносе на запослене, а и у време пандемије покривала је минималце. У последње четири године Бертекс је исказао нето добит од 23,5 милиона динара, с тим што је она из године у годину падала. Паралелно с тим падао је и број запослених, па је фајронт средином октобра, кад је газда ставио кључ у браву и пословни објекат понудио на продају, дочекао 108 радница. Оне тврде да су на улици избачене без отпремнина, да им газда дугује плате за септембар и октобар и поручују да ће, ако им плате и отпремнине, јер су проглашене за технолошки вишак, не буду исплаћене до 15. новембра, започети протесте.

Нови министар привреде у Влади Србије Раде Баста и амбасадор Турске у Србији Хами Акси почетком прошле седмице поручили су да ће Бертекс испунити „све обавезе према запосленима“. О томе зашто је искористио све привилегије и бенефиције, а потом побегао без трага и гласа, нису рекли ништа. Председник Самосталног синдиката Крагујевца Саша Ђорђевић за